

BINNENSTEDELIJK WAD IN WAAL BIJ NIJMEGEN

EIND MAART VAN DIT JAAR WERD IN NIJMEGEN EEN UNIEK PROJECT IN GEBRUIK GENOMEN. DAARBIJ WERD DE WAAL VOORZIEN VAN EEN NEVENGEUL, WAARDOOR DE WATERVEILIGHEID OOK VOOR DE TOEKOMST IS GEWAARBORGD. DE NOODZAKELIJKE MAATREGEL, DIE DEEL UITMAAKT VAN HET LANDELIJK PROGRAMMA RUIJTE VOOR DE RIVIER, WERD TEGELIJKERTIJD GEBRUIKT OM EEN UNIEK RIVIERENPARK AAN TE LEGGEN IN HET HART VAN DE STAD. LANDSCHAPS-ARCHITECT MATHIEU SCHOUTEN: "EIGENLIJK HEBBEN WE MET VEUR-LENT EEN BINNENSTEDELIJK WAD GECREËRD."

Mathieu Schouten is sinds 1992 landschapsarchitect bij de afdeling Stadsontwikkeling van de gemeente Nijmegen. Daarnaast is hij gebiedsregisseur voor Ruimte voor de Waal. Hij schetst de voorgeschiedenis van het project. "Die begint in feite met de dreigende dijkdoorbraken vanwege hoog water in 1993 en 1995. In 1995 zijn er om die reden ook 250.000 mensen geëvacueerd uit het Gelders rivierengebied. De gebeurtenissen waren een wake-up call."

Toch duurde het nog tot 2001 voordat staatssecretaris Monique de Vries in Nijmegen kwam vertellen dat er iets moest gebeuren in de Waal bij Nijmegen. Schouten: "De Waal maakte bij Nijmegen een bocht van 90 graden. Bovendien versmalden de uiterwaarden van de rivier op dit punt van 1,5 kilometer naar 350 meter. Daardoor kreeg je de zogenaamde flessenhalsproblematiek met opstuwend water." Ondertussen was Nijmegen ook bezig met de Waalsprong, een VINEX-opgave om

aan de noordoever van de Waal in een gebied van circa 1.000 hectare 12.000 woningen te realiseren. Ook in het gebied dat nu onder water staat waren al woningen gepland.

Een studie op initiatief van Rijkswaterstaat, waarbij ook het Waterschap en de gemeente Nijmegen waren betrokken, leidde uiteindelijk tot het voornemen om de dijk 350 meter terug het land in te leggen en de rivier bij hoog water via een

nevengeul van 150-200 meter breed meer ruimte te geven. Schouten: "Dat betekende een nieuwe manier van denken, want tot aan dat moment zag men vooral in het ophogen van dijken de oplossing." De plannen om een nevengeul aan te leggen doorkruisten de ambities van de Waalsprong voor woningbouw op de noordoever. Schouten: "Dat is opgelost met compensatie elders en kleinschalige woningbouw op het schiereiland dat zo ontstond."

Maatschappelijke onrust

De plannen voor de Waal bij Nijmegen maken deel uit van het landelijk programma Ruimte voor de Rivier (1), dat beschikt over een budget van 2,3 miljard euro en dat 34 maatregelen bevat rond rivieren in heel Nederland. Het programma heeft twee doelstellingen: een veiliger riviereengebied en een aantrekkelijke leefomgeving. Voor het project in Nijmegen was 358 miljoen beschikbaar. Na een kabinetsbesluit in 2006, besloot de Tweede Kamer in 2007 de bedragen goed te keuren en vanaf 2011 kwamen ze ook daadwerkelijk beschikbaar. Schouten: "Ondertussen was er veel maatschappelijke onrust ontstaan, onder meer in Lent, een

voormalige dorpskern op de noordoever die in de jaren '90 opging in Nijmegen, en de geplande woningbouwplannen voor de Waalsprong. We zijn toen in een kluis onder een bankgebouw gaan brainstormen met enerzijds verschillende soorten technici en anderzijds met bewoners van Lent, inclusief mensen wiens woning zou moeten worden gesloopt in verband met de plannen. Stedenbouwkundig uitgangspunt was om te komen tot een integrale leefomgeving met aandacht voor natuurontwikkeling, recreatie, stedelijke ontwikkeling, cultuurhistorie en bewonersbelangen."

Applaus van Lent

Het intensieve overleg met belanghebbenden leidde uiteindelijk in 2009 tot een plan waar vrijwel iedereen achterstond en tot het 'Applaus van Lent': het eindplan dat aan de inwoners werd gepresenteerd werd namelijk met luid applaus ontvangen. Het plan won ook twee belangrijke prijzen, de Waterfront Award in New York voor de integrale benadering en samenwerking met de omgeving en de Red Dot Award in Berlijn voor de communicatiecampagne. Schouten: "Dat was een omslagpunt in de publieke opinie in Lent omdat men het als een kans begon te zien en omdat men de jaren ervoor had gezien dat hun mening en hun bezwaren serieus waren genomen bij het opstellen van het plan. Die bezwaren hadden te maken met angst voor kwelwater in de kelders, de hinder tijdens de bouw, de bereikbaarheid tijdens de bouw en de compensatie voor mensen die hun huizen moesten verlaten."

Verlengde Waalbrug

Uiteindelijk ging in februari 2013 de schop de grond in. Schouten: "Een van de grootste uitdagingen was het realiseren van de Verlengde Waalbrug. We hebben toen eerst meer naar het westen een andere brug gerealiseerd, de Oversteek. Deze brug werd in november 2013 in gebruik genomen. Daarmee had het verkeer een alternatief totdat de Verlengde Waalbrug gereed was. Bovendien is tijdens de werkzaamheden aan de Verlengde Waalbrug – augustus 2013 tot en met juni 2015 – als een soort bypass een tijdelijke omleiding aan de oostzijde van de Prins Mauritsingel gerealiseerd. Die bypass lag op een dijklichaam, dat onderdeel uitmaakte van de nieuwe waterkering, zodat het personeel tijdens de werkzaamheden droge voeten hield."

Tijdens het hele proces werd de waterveiligheidsdoelstelling aangepast. Schouten: "Aanvankelijk was het plan dat de nevengeul na zo'n twee kilometer de Waal weer inging. Dat had echter als waterstaatkundig nadeel dat op dat punt opnieuw een bottleneck zou ontstaan. Tijdens de brainstormsessie in 2007 is toen besloten om de nevengeul in lengte ruim te verdubbelen en te laten aansluiten op de bestaande plas, de Oosterhoutsche Waarden. Dat had voordelen voor de natuurontwikkeling (meer oevers), voor recreatie (meer watertoerisme). Bovendien zakte de waterstand in de nieuwe plannen met 34 centimeter in plaats van 27 centimeter bij de oorspronkelijke plannen. De nevengeul heeft inmiddels overigens ook een eigen naam, de Spiegelwaal."

Rivierpark als dynamisch natuurgebied

Schouten en zijn team zagen de plannen niet alleen als waterveiligheidsdoelstelling, maar ook

als mogelijkheid een rivierpark te creëren. "Je ziet nu ook dat sinds de openstelling sinds eind maart 2016 steeds meer mensen, die voorheen naar de Millingerwaard gingen, het buitendijks gebied gebruiken om te recreëren." Bijzonder daarbij is dat het een dynamisch natuurgebied is midden in de stad: vanwege de waterstanden kun je soms wel en soms niet het gebied in. Volgens Schouten is dat ook de charme van het gebied: "We hebben de beleving van de rivier centraal gesteld in het ontwerp." Aan de oostzijde is de drempel de 'sleutel' voor de nevengeul. Bij laagwater stroomt 1,5% van het rivierwater van de Waal door de drempel in de nevengeul. Dan is het wandel- en fietspad op de inlaat ook te gebruiken. Bij hoogwater stroomt 30% van het rivierwater van de Waal over de drempel in de nevengeul en loopt ook het wandel- en fietspad onder.

Schouten verwacht dat het gebruik van het rivierpark de komende jaren nog verder zal toenemen, ook omdat de Waalsprong nog lang niet voltooid is. Momenteel zijn ruim 4.000 van de geplande 12.000 woningen gebouwd.

De kade aan de noordzijde bestaat uit een laag gedeelte, bestraat met Portugees graniet en hoogwaardig beton voor de zitelementen, en een hoog gedeelte met straatbakstenen. De geelrode kleur daarvan is afgestemd op de wandel- en fietsbrug De Lentloper, die de noordkade met Veur-Lent verbindt. Schouten: "De kade loopt bewust schuin af, zodat je de rivier echt kunt beleven. Daarbij hebben we ons laten inspireren door de de eeuwenoude kade van Orléans langs de Loire." Even verder naar het westen ligt de Zaligebrug, die eveneens een verbinding vormt tussen noordkade en Veur-Lent.

"Het rivierenpark is geen afscheiding tussen de twee gebieden geworden, maar een brug."

Keten van maatregelen

Bij de inrichting van het gebied werd gebruik gemaakt van een coördinerend landschapsarchitect, Lodewijk van Nieuwenhuijze van H+N+S. Hij hield zich onder meer bezig met de oevers, de paden, de drempel en de ligging daarvan, het historisch haventje op Veur-Lent en de reconstructie van het fort in het gebied. Schouten: "Identiteit is altijd een belangrijk item geweest. Je hebt het over een oud gebied met sporen van de geschiedenis. We hebben steeds

gekeken welke identiteit we het gebied voor de stad wilden geven, maar ook de afzonderlijke onderdelen zoals bruggen. Het moest iets gaan toevoegen aan Nijmegen als historische stad. Zo hebben we bijvoorbeeld bewust ervoor gekozen om café De Zon in Lent, waar voorheen de veerpont aankwam, en twee bijbehorende huisjes te behouden op Veur-Lent. Zulke keuzes zorgen voor historische continuïteit."

Het gebied is op alle eventualiteiten voorbereid. Schouten: "Normaal komt bij

Lobith 2.200 kuub water per seconde het land binnen. Dit scenario is voorbereid op 16.000-18.000 kuub water per seconde en dan heb je het over een hogere waterstand dan in 1993 en 1995. Waarbij de maatregelen hier vanzelfsprekend niet los te zien zijn van de maatregelen elders in de Waal in het kader van Ruimte voor de Rivier. Die vormen gezamenlijk een keten van maatregelen."

Uitdagingen

Een van de voornaamste uitdagingen de

De Verlengde Waalbrug is een ontwerp van Zwartz & Jansma Architecten. De Verlengde Waalbrug bestaat uit drie delen: de Verlengde Waalbrug, de Parmasingelbrug en het Bastion. De Parmasingelbrug is de brug die de bestaande Prins Mauritsingel met de Verlengde Waalbrug verbindt en daarbij de Watersingel kruist. Het Bastion ligt ten zuiden van de Verlengde Waalbrug. Het Bastion is een gebouw waarvoor nog een bestemming wordt aangegeven. Aan weerszijde van het Bastion zitten trappartijen met fietsgoten, daarnaast ligt aan de westzijde van het Bastion een afrit voor nood- en hulpdiensten. Deze is niet toegankelijk voor overig verkeer.

De Oversteek is een stalen boogbrug, ontworpen door Laurent Ney en Chris Poulissen van Ney Poulissen Architects & Engineers. De Oversteek won in 2014 de Nationale Staalprijs. De naam refereert aan de Waaloversteek in 1944 door personeel van het US Army 504th Infantry Regiment van de 82d Airborne Brigade. Als eerbetoon aan deze mannen is de brug uitgerust met 48 paren lichtmasten die na het aanschakelen van de stadsverlichting paar na paar van zuid (Nijmegen) naar noord (Lent) aangaan, in het tempo van een trage mars.

komende jaren is om de verdere woningbouw in het kader van de Waalsprong goed af te stemmen op het nieuwe rivierpark. En om hoogwaardige kleinschalige – zo'n 200-250 woningen – woningbouw te realiseren op Veur-Lent. Een andere uitdaging is om het praktische beheer van het gebied goed op poten te zetten. "Dit is een natuurrecreatiegebied dat intensief wordt gebruikt. Bovendien is het een buitendijks gebied dat midden in de stad ligt en daarmee uniek is voor Nederland." In het gebied is Rijkswaterstaat

eigenaar van de nevengeul en een groot deel van het buitendijks land en de gemeente Nijmegen van de rest van het land en de bruggen. "Voor het beheer worden daarom momenteel goede afspraken gemaakt." Verder moet er afstemming plaatsvinden met andere projecten waarmee Nijmegen bezig is, zoals de bouwactiviteiten van het Waalfront aan de zuidoever van de Waal. "Overal willen we investeren in de verbinding van de stad met de natuurlijke omgeving, die als een spie de stad binnenkomt en

overal op een steenworp afstand ligt. Eigenlijk hebben we met Veur-Lent een binnenstedelijk Wad gecreëerd. Daarmee bieden we unieke recreatiemogelijkheden voor de bewoners van de historische binnenstad, maar ook voor de 30.000 huidige en toekomstige bewoners van de Waalsprong aan de noordoever van de Waal. Het rivierenpark is daarmee geen afscheiding tussen de twee gebieden geworden, maar een brug."

De Lentloper is ook een ontwerp van Ney Poulissen Architects & Engineers. De as van de brug is gericht naar de uit het centrum opgetilde Stevenskerk van Nijmegen. De lengte van 220 meter wordt overbrugd in 5 overspanningen van respectievelijk 30, 52, 56, 52 en 30 meter. Om deze overspanningen te maken is het betonnen brugdek tot een omega-vorm geplooid om zo een grotere constructiehoogte te verkrijgen wat zorgt voor een ideale krachtwerking. Alle straatmeubilair, leuningen en verlichting zijn geïntegreerd in het brugdek.

De 200 meter lange **Zaligebrug** is een ontwerp van Next Architects. De brug is vormgegeven als onderdeel van de padenstructuur in de uiterwaarde – een brug zonder begin en eindpunt. Doordat de brug in de uiterwaarde ligt zal deze een aantal dagen per jaar gedeeltelijk onder water staan. Door de sterke fluctuatie van het waterpeil zal de omgeving en de vorm van de brug steeds veranderen. Stepping stones vormen bij hoogwater een looproute naar de brug, zodat het stromende water tussen de betonplanken van dichtbij kan worden beleefd.